

**BOSHLANGICH SINFLARDA INNOVATSIYA VA INTEGRATSIYA
ASOSIDA TASHKIL ETILGAN ONA TILI DARSLARIDA
O'QUVCHILARNING TAYANCH VA FANGA OID KOPETENSIYALARI
RIVOJLANISH TEXNOLOGIYASI.**

Xamrayeva Mumtoza

Andijon davlat pedagogika insituti Pedagogika fakulteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi

Annotatsiya. Mazkur maqolada boshlang'ich sinflarda "Ona tili" fanini o'qitishnin samaradorligi, ona tili ta'limining mazmuni va maqsadiga muvofiq keladigan topshiriqlar tizimi hamda metodlarini to'g'ri belgilash haqida fikr yuritiladi. Kalit so'zlar: ona tili, samaradorlik, integratsiya, metod, o'qituvchi, o'quvchi, dars.

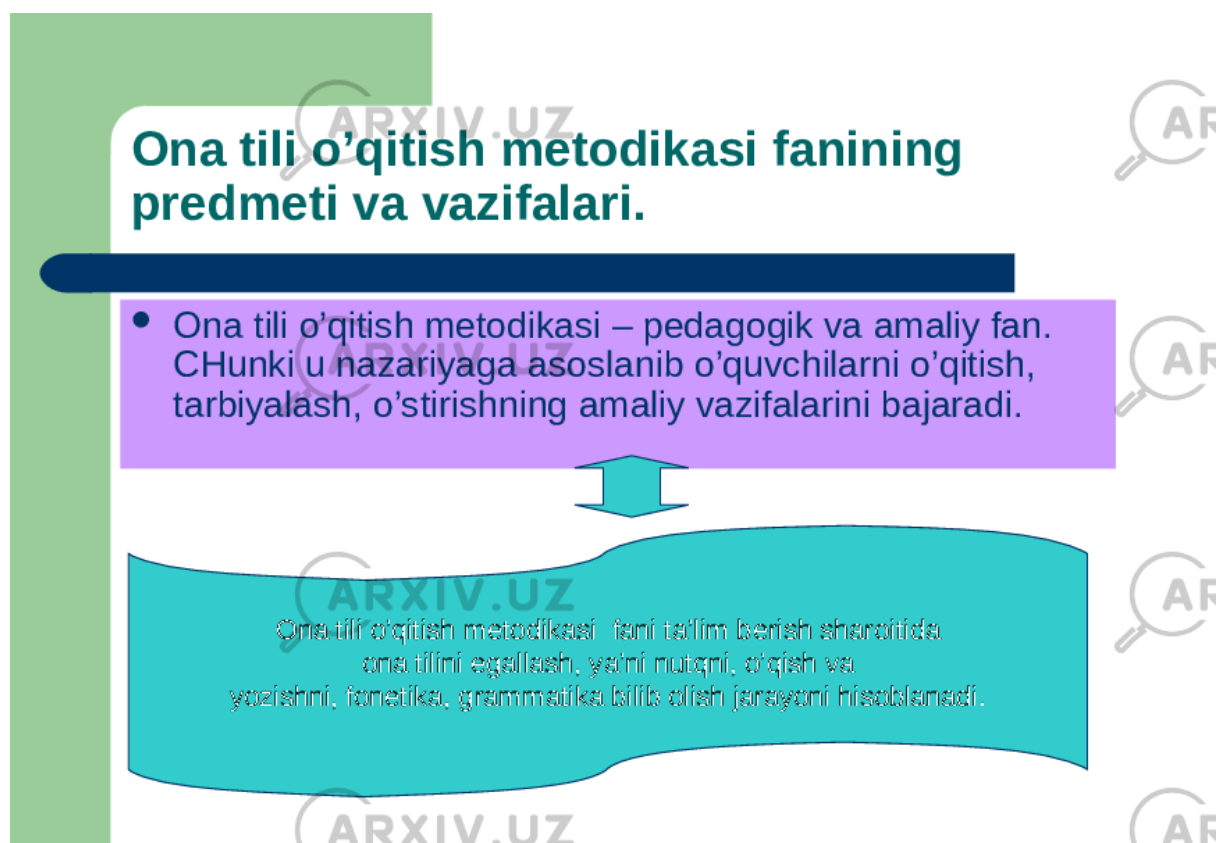
Annotation. This article discusses the effectiveness of teaching "Mother Language" in primary classes, the correct definition of the system and methods of tasks that correspond to the content and purpose of mother tongue education. Key words: native language, efficiency, method, teacher, student, lesson.

Аннотация. В данной статье рассматривается эффективность обучения «Родному языку» в начальных классах, правильное определение системы и методики заданий, соответствующих содержанию и цели обучения родному языку.

Ключевые слова: родной язык, эффективность, интеграция, метод, учитель, ученик, урок.

Boshlang'ich sinf ona tili darslarida ta'limning yangi shakllarini qo'llash, uni amaliyotda sinab ko'rish muhim ahamiyat kasb etadi. O'quvchi ona tili darslari orqali mustaqil ishlash ko'nikmalarini egallaydi va rivojlanadi. Ona tili darslarida rivojlanish, avvalo, o'qitishning dogmatik metodlaridan voz kechish, ko'proq o'quvchini o'ylash, fikrlash, ijodiy faoliyat ko'rsatishga undaydigan metodlarni qo'llash ona tili darslarining

tarbiyalovchi va rivojlantiruvchi imkoniyatlarini butun choralar bilan ishga solish orqali amalga oshiradi [1]. Ona tili ta'limi bolalarning tafakkur qilish faoliyatlarini kengaytirish, erkin fikrlay olish, o'zgaralar fikrini anglash, o'z fikrlarini og'zaki va yozma ravishda bayon qila olish, jamiyat a'zolari bilan erkin muloqotda bo'la olish ko'nikma va malakalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Maktab amaliyoti, o'qituvchilar jamoasining ijodiy tajribasi o'qitish ishlarini bugungi kun talablari darajasiga ko'tarish "eski" metodlardan voz kechish, uni "yangi" metodlar hisobiga to'ldirish asosida emas, balki o'qitish metodlariga ijodiy yondashish, integratsiya yordamida ularning ichki imkoniyatlarini ishga solish, ya'ni butun o'quv dasturini mukammallashtirish asosida amalga oshirilishi zarurligini ko'rsatmoqda [2]. Hozirgi kunda ta'lim jarayonida interfaol metodlar va axborot texnologiyalarini o'quv jarayonida qo'llashga bo'lgan qiziqish kundan kunga ortib bormoqda. Bunday bo'lishining sabablaridan biri, shu vaqtgacha an'anaviy ta'limda o'quvchilar faqat tayyor bilimlarni egallashga o'rgatilgan bo'lsa, zamonaviy texnologiyalar asosida

integratsiyadan foydalanish esa ularni egallayotgan bilimlarini o'zlari qidirib topish, mustaqil o'rganish va fikrlash, tahlil qilish, hatto yakuniy xulosalarni ham o'zlari keltirib chiqarishga o'rgatadi. Ta'lim metodlari muayyan pedagogik jarayondan ko'zda tutilgan maqsadlarga erishish uchun bajarish lozim bo'lgan vazifalari amalga oshirishda qo'llaniladigan turli-tuman ish usullari va shakllarini o'z ichiga oladi. Bu ishlarni amalga oshirishning shakllangan va amaliyotda qo'llanilayotgan har turli usullari va shakllari asosida ko'plab ta'lim metodlari hosil bo'lgan va bu jarayon davom etmoqda. Muayyan ta'lim-tarbiyaviy maqsadga qaratilgan biror harakatni amalga oshirish yo'li, usuli yoki ko'rinishidan iborat bo'lib shakllangan faoliyat shu maqsadga erishishga xizmat qiluvchi o'ziga xos ta'lim metodini hosil qiladi. Bunda harakatni amalga oshirish yo'li deb bajarilishi talab qilinayotgan faoliyat uchun qo'llash mumkin bo'lgan bir nechta yo'llardan oldindan ko'zda tutilgan maqsadga muvofiq ravishda tanlangan yo'lni aytiladi. Masalan, savod o'rgatish yo'llari: oilada o'rgatish, maktabda o'rgatish, maktabgacha ta'lim muassasasida o'rgatish, o'qituvchi yordamida o'rgatish, kitoblar, kompyuter, ko'rgazma qurollar va boshqalar vositasida o'rgatish. Shunga o'xshash sanoqni, arifmetik amallarni o'rgatishda ham yuqoridagiga o'xshash yo'llardan foydalanish mumkin. Shu yo'llardan foydalashib harakatni amalga oshirishda har turli metodlar qo'llaniladi. Biror metodni qo'llanildagi harakatni amalga oshirish ko'rinishi deb shu harakatni batafsil tasvirlovchi ko'rinishga aytiladi. Bunda harakatning kuzatiladigan o'zgarishlari, vaziyatlari, tezligi va uning ortishi yoki sekinlashuvi, to'xtashlari, bir nechta harakatlarning bir vaqtdaligi yoki ularning vaqt oraliqlari, harakatlar natijasi, amaliy ishlar bajarish mashulotlarida esa, ishlov berilayotgan shakllar, fazoviy xolatlar, ranglar, qattiq-yumshoqlik, sirtlarning tekisligi yoki g'adirbudurligi o'zgarishlari va boshqa kuzatish mumkin bo'lgan turli harakat ko'rinishlari nazarda tutiladi. Inson faoliyatining barcha sohalarida tegishli metodlardan foydalaniladi. Bu metodlarning eng umumiy belgisini hisobga olgan holda ularni borliqni amaliy yoki nazariy o'zlashtirish operastiyalarining yoki yo'llarining yiindisi deyish mumkin. Ushbu qo'llanmada metod tushunchasini ta'lim-tarbiya

jarayoni bilan boliq jihatlardan ko'rib chiqiladi. Shunga muvofiq ta'lim metodlari bilan boliq eng asosiy tushunchalarning izohlarini ko'rib chiqamiz. Ona tilini o'qitishda o'qituvchi bilan o'quvchining birgalikdagi faoliyatini tashkil etish shakllari, metodlari va usullari ta'lim tizimining takomillashuvi bilan bog'liq holda rivojlanib, yangilanib bormoqda. XX asrning oxirgi yillariga qadar o'qitish metodlari sifatida tushuntirishbayon metodi, suhbat metodi, analiz-sintez metodi, mustaqil ish metodi, induktiv va deduktiv metodlar ona tili ta'limi darslarini tashkil etishda ko'proq qo'llanilib kelindi. Suhbat metodi boshlang'ich sinflarda ona tilini o'qitishda keng qo'llaniladigan va shu bosqich o'quvchilari tabiatiga mos metod sanaladi. Suhbat metodi savol javob metodi deb ham yuritilgan. Suhbat metodi o'qituvchidan mavzuning xususiyatini o'zida aks ettirgan o'quv materialini topishni, grammatik mavzuning muhim belgilarini aniqlash, ularning o'xshash va farqli jihatlarini ajratish, o'xshash va farqli jihatlariga qarab guruhlash, umumlashtirishga, xulosachiqarishga yo'naltirilgan savollar tuzishni, ularni o'quvchilarga izchil beribborishni talab etadi. Induksiya metodida o'quvchilar o'qituvchi tavsiya etgan til dalillarini kuzatadi, tahlil qiladi va shu asosda xulosa va ta'riflar keltirib chiqaradi. Deduksiya metodida o'quvchi tayyor qoida – ta'rif bilan tanishadi va uning mohiyatini til dalillari asosida ochadi. Bu metodlarning samarasi o'qituvchining savol-topshiriqlari mazmunigrammatik hodisaning muhim tomonlariga yo'naltirilganligiga, izchilligiga, faoliyatni tashkil etish shakllariga, o'quv vositalari (darslik, turli xarakterdagi lug'atlar, rasm, jadvallar, texnik vositalar)ga bog'liq bo'ladi [3]. Yuqoridagi barcha metodlarning muvaffaqiyati o'qituvchining beradigan savol-topshiriqlariga bog'liq. Yo'l-yo'lakay duch kelgan savollar bilan kichik yoshdagi o'quvchining anglash faoliyatini ishga solish kutilgan natijani bermaydi. Shu o'rinda, bu metodlarni o'z o'rnida integratsiyalashgan holda qo'llay olish mahoratiga ega bo'lgan pedagog ta'limdan ko'zlangan maqsadiga yetadi deya ayta olamiz.

Xulosa o'rnida shuni aytishimiz mumkinki, ta'limda ilg'or pedagogik va yangi axborotlar texnologiyalarini tatbiq etish bilan bir qatorda integratsion darsni tashkil qila

olgan pedagog, mohir pedagog bo'libgina qolmay, o'quv mashg'ulotlarining samaradorligini oshirgan holda ta'lim hamda tarbiyadan ko'zlangan maqsadga erishishyo'lida ilm-fan yutuqlaridan amaliyotda foydalanish mustaqil va mantiqiy fikrlaydigan,har tomonlama barkamol,yuksak ma'naviyatli shaxsni tarbiyalashdek muhim vazifani bajarishda pedagog-kadr oldiga qo'yiladigan bugungi davr talabi sanaladi. Agar bolalar erkin fikrlashni o'rganmasa,berilgan ta'lim samarasi past bo'lishi muqarrar. Yuqorida aytib o'tganlarimiz ta'lim sifatini yaxshilash,oshirish bilan birga pedagog-o'qituvchining ham zimmasidagi vazifasini ado etishdagi yordam beradigan ma'qul yo'l, usul hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. G'ulomov A va b. Ona tili o'qitish prinsplari va metodlari. Toshkent, 1992. B. 43.
2. Nazarova S. O'zbek tili o'qitish metodikasi. Toshkent. 1992. B. 25.
3. Qosimova K va b. "Ona tili o'qitish metodikasi" , Toshkent, "Nosir" nashriyoti". 2009. B. 205-209.